

ЕВРОПЕЙСКАТА ЗАПОВЕД ЗА РАЗСЛЕДВАНЕ И СЪБИРАНЕТО НА ДОКАЗАТЕЛСТВА В РЕАЛНО ВРЕМЕ (IN REAL TIME). КРАТЪК ПРЕГЛЕД

*Аделина Хаджийска –
асистент д-р по наказателен процес
в УНСС*

THE EUROPEAN INVESTIGATION WARRANT AND THE COLLECTION OF EVIDENCE IN REAL TIME (IN REAL TIME). BRIEF OVERVIEW

Adelina Hadzhiyska – PhD in Criminal procedure, UNWE

Резюме: Докладът има за цел да разгледа събирането на доказателства в реално време, предвидено в Закона за европейската заповед за разследване. Европейската заповед за разследване може да се издаде с цел изпълнение на действие по разследването и други процесуални действия, които изискват събиране на доказателства в реално време, непрекъснато и в продължение на определен период от време. Направен е кратък преглед на основанията за това, посочвайки две основни форми на събиране на доказателства в реално време, непрекъснато и в продължителен период, а именно наблюдение на банкови и други финансови операции и осъществяване на контролирана доставка на територията на страната.

Ключови думи: доказателства, европейска заповед за разследване, наблюдение на банкови и финансови операции

Summary: The report aims to examine the real-time collection of evidence provided for in the European Investigation Warrant Act. The European Investigation Order can be issued for the purpose of carrying out investigative action and other procedural actions that require the collection of evidence in real time, continuously and over a period of time. A brief overview of the reasons for this is made, indicating two main forms of evidence collection in real time, continuously and over an extended period, namely the monitoring of banking and other financial operations and the implementation of controlled delivery on the territory of the country.

Keywords: evidence, European investigation warrant, surveillance of banking and financial operations

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.51>

Въведение

Съвременните държави си взаимодействат и сътрудничат в борбата с тежката и транснационална престъпност, за което съответните законодателства предвиждат различни средства и процедури. Известно е, че дълги години държавите – членки на ЕС прилагат наказателнопроцесуални институти, вкл. „тайни способности“, за доказване само посредством традиционни способности. Тази форма на сътрудничество се осъществяваше посредством предварително определен от отделните държави – страни по международните договори, централните и националните органи. В този контекст европейската заповед за разследване (ЕЗР) е сравнително нов инструмент, характерен за възприетата децентрализация на международноправното сътрудничество между държавите – членки на ЕС, основано на принципа на взаимно признаване, изключващ приложението на традиционните способности за сътрудничество, определени в законите за ратификация на съответните международни договори и уредбата в НПК (чл. 474, ал. 3, чл. 476. Ал. 4 и др.)²²⁹.

Изложение

Когато говорим за ЕЗР, най-напред следва да се отбележи, че в производството по нейното издаване, признаване и изпълнение нормите на НПК намират приложение само доколкото Законът за европейска заповед за разследване не се прилага (ЗЕЗР). Последният е специален по отношение на кодекса и изключва прилагането му както по отношение на компетентните органи, така и по отношение на предвидената процедура и срокове. Казано по друг начин, ЗЕЗР предвижда специални правила по отношение на някои познати процесуални институти, които изключват общите правила на НПК, вкл. при прилагането на „тайни способности“ за разследване²³⁰. ЕЗР може да бъде издадена и в двете фази на наказателното производство. По-важното в случая е, че посредством ЕЗР държавите членки могат да обезпечат законосъобразно, все-

²²⁹ Mitreva, P. The influence of European unipn criminal laws over national criinal laws: legal traditions and future perspectives. // Criminal Law, Nova Science Publishers, Inc, pp.31-46.

²³⁰ Рашков, Б. (2010). Специални разузнавателни средства. София: Св. Климент Охридски, с. 234-301.

странно и пълно разследване по отношение на трансграничната престъпност²³¹.

При изпълнение на ЕЗР компетентните български органи могат да извършват всички процесуално-следствени действия за събиране и проверка на доказателствен материал (разпит, експертиза, оглед, освидетелстване, претърсване и изземване, следствен експеримент, разпознаване, специални разузнавателни средства и др.). Но за да може извършеното в изпълнение на ЕЗР действие по разследване да има процесуална стойност, компетентните държавни органи са длъжни да обезпечат изпълнението ѝ съобразно изискванията на законодателството на издаващата държава. Съгласно чл. 32, ал. 1 ЗЕЗР тя може да се издава с цел изпълнение на действие по разследването и други процесуални действия, изискващи събиране на доказателства в реално време, непрекъснато и в продължение на определен период, като се посочват основанията, поради които се смята, че информацията е съществена за целта на съответното наказателно производство, когато се отнася за наблюдение на банкови или други финансови операции, които се извършват чрез една или повече посочени сметки (т. 1) и при контролирани доставки на територията на Република България (т. 2).

Интерес представлява вложеното смислово значение в употребеното „събиране на доказателства в реално време, непрекъснато и в продължение на определен период от време“. Известно е, че под понятието „събиране на доказателства“²³² следва да се разбират всички законоустановени процесуално-следствени действия за събиране и проверка на доказателствен материал, тоест всички способи на доказване по чл. 136, ал. 1 НПК. Употребените „в реално време, непрекъснато и в продължение на определен период от време“ характеристики могат да бъдат отнесени както към съществителното „доказателства“, така и към дейността по тяхното събиране. Тълкувани като изискване, на което следва да отговарят събраните доказателства, с понятието се визират релевантни спрямо процеса фактически данни, които

²³¹ Хаджийска, П. (2019). Мерките за борба срещу организираната престъпна група в рамките на Европейския съюз. // Сборник от научни четения, посветени на 140-годишнината от приемането на Търновската конституция, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, с. 323-330.

²³² Законодателят е възпроизвел текста от Директивата, поради което не е употребил познатото в НПК словосъчетание „събиране и проверка“.

отразяват конкретен автентичен времеви интервал (в реално време), в който конкретните факти помежду си се намират в непрекъсната и продължителна връзка на проявление. От гледна точка на дейността по събиране на доказателствен материал разглежданите характеристики могат да обосноват извода, че законодателят говори не за каквито и да било способности на доказване, а само за онези, чието приложение изисква известен период от време и което може да обезпечи автентична съвкупност от релевантни факти. Аргумент в подкрепа на този извод е и изричното посочване в текста на чл. 32, ал. 1 ЗЕЗР на следните способности: наблюдение на банкови или други финансови операции, които се извършват чрез една или повече посочени сметки и контролирани доставки на територията на Република България. От езиковото и систематичното тълкуване става въпрос за способности на доказване, свързани с интервенция в личната сфера на конкретно лице, характеризираща се с известен интензитет и непрекъснатост на прилагане, които да обезпечат една реалистична и с висока степен на достоверност картина към определен период от време, най-често момента на извършване на деянието или непосредствено преди или след него. Следвайки тази линия на разсъждение, понятието „събиране на доказателства в реално време, непрекъснато и в продължителен период от време“ не остава и съмнение, че законодателят говори преди всичко за прилагането на оперативни способности, които се обхващат от понятието „специални разследвателни средства“ (СРС)²³³.

Следва да се отбележи, че във всички случаи на прилагане на СРС в ЕЗР се посочват основанията, въз основа на които се прилагат. Съгласно чл. 32, ал. 2 признаването и изпълнението на ЕЗР може да бъде отказано, освен на основанията по чл. 16, и ако изпълнението на съответното действие по разследването и други процесуални действия не са разрешени от българското законодателство в подобни случаи. В този смисъл ЕЗР може да бъде отказана, когато прилагането на СРС е недопустимо съгласно българското законодателство (чл. 172 НПК). По правило компетентният орган по изпълнението на Европейската заповед за разследване има правото да действа, да ръководи и да контролира операциите, свързани с изпълнението на ЕЗР. Когато тя е издадена за осъществяване на контролирана доставка, подробностите във връзка с нейното изпълнение се договарят между изда-

²³³ Тук следва да се направи уточнението, че трансграничното наблюдение е изключено от приложението на ЕЗР по силата на самата Директива.

ващата държава и Република България при спазване на българското законодателство.

Чрез ЕЗР може да се приложи и контролирана доставка. Съгласно чл. 10а ЗСРС тя представлява непрекъснат контрол на територията на България или друга държава в рамките на международното сътрудничество и се изразява във внасяне, изнасяне, пренасяне или транзитно превозване през територията на България от контролираното лице на вещь – предмет на престъпление, за да се разкрият участниците в трансгранично престъпление. В случая се касае за СРС и нормите на чл. 172-177 НПК намират приложение. Това означава, че при нейното осъществяване може да участва и служител под прикритие.

Когато се прилага оперативният способ „разследване чрез служител под прикритие“ посредством ЕЗР, издаващият орган посочва в ЕЗР основанията, поради които смята, че тази форма на разследване е от значение за реализиране на целите на провежданото наказателно производство (арг. чл. 33, ал. 1 ЗЕЗР). Когато ЕЗР с такова искане е издадена в досъдебната фаза на наказателното производство, компетентният български прокурор е длъжен да прецени поотделно всяко изискване за прилагане на тайния способ и да вземе решение при спазване на националното ни законодателство. На първо място той следва да прецени дали са предпоставките на чл. 172, ал. 2 НПК, тоест престъплението, за което е образувано наказателно производство и по което има издадена ЕЗР, попада ли в каталога на престъпленията, за които СРС са допустими. В случай че то не е сред изрично посочените, следва да се преценява възможността за провеждане на друго процесуално-следствено действие, с което да се постигне целият резултат. За всеки конкретен случай тази преценка е различна и ЕЗР може да бъде отказана. Интерес представлява каква е продължителността на събиране на доказателствен материал в реално време, непрекъснато и в продължителен период от време чрез този способ. Отговорът се съдържа в чл. 33, ал. 6 ЗЕЗР, съгласно който между издаващия и изпълняващия орган трябва да се постигне съгласуваност на волята, съобразена с националните им законодателства, относно прилагането на „разследване чрез прикритие“. Двете страни трябва да договорят продължителността на прилагане на способа, като тя следва да бъде съобразена с изискванията на чл. 175, ал. 3 НПК, подробните условия за осъществяването му, както и правния статут на участващите служители под прикритие.

Заклучение

За пълнота, по-горе посоченото означава, че процедурата по разрешаването и извършването на разследването чрез служител под прикритие не се различава от предвидената в нормите на чл. 172-177 НПК. Отново трябва да бъде отправено мотивирано искане и да се получи предварително разрешение от съдебен орган. Необходимо е и спазване на изискванията на законодателя за представяне на писмена декларация по чл. 173, ал. 3 НПК, в която да се посочи идентификационният номер на служителя под прикритие, който замества неговата действителна самоличност. Нещо повече, съгласно чл. 172, ал. 4 НПК служителят под прикритие може да се разпитва като свидетел, но само при спазване на специалните изисквания на чл. 141а НПК, т.е. чрез телефонна или видеоконференция. Единствено компетентният орган по изпълнението на Европейската заповед за разследване има правото да действа, да ръководи и да контролира операциите, свързани с разследването под прикритие. Следователно продължителността на разследването под прикритие, подробните условия, както и правният статут на съответните служители, участващи в разследванията, се договарят между издаващата държава и Република България при спазване на националното им законодателство.

Използвана литература:

1. Рашков, Б. (2010). Специални разузнавателни средства. София: Св. Климент Охридски.

(Rashkov, B. (2010). Special intelligence tools. Sofiya: St. Kliment Ohridski)

2. Хаджийска, П. (2019). Мерките за борба срещу организираната престъпна група в рамките на Европейския съюз. // Сборник от научни четения, посветени на 140-годишнината от приемането на Търновската конституция. Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, с. 323-330.

(Hadjiyska, P. (2019). The measures to fight against the organized criminal group within the European Union. A collection of scientific readings dedicated to the 140th anniversary of the adoption of the Tarnovo Constitution, Plovdiv University „Paisiy Hilendarski”, pp. 323-330.

3. Mitreva, P. The influence of European unipn criminal laws over

national criminal laws: legal traditions and future perspectives. // Criminal Law, Nova Science Publishers, Inc, pp. 31-46.

За контакти:

Асистент д-р Аделина Хаджийска

Университет за национално

и световно стопанство

E-mail: adelina.hadjiiska@gmail.com